

NAJWYŻSZA IZBA KONTROLI
Delegatura w Olsztynie

LOL.410.013.01.2015
P/15/095

WYSTĄPIENIE POKONTROLNE

NAJWYŻSZA IZBA KONTROLI
Delegatura w Olsztynie
ul. Artyleryjska 3e, 10-165 Olsztyn
T +48 89 678 82 00, F +48 89 678 82 30
lol@nik.gov.pl
Adres korespondencyjny: Skr. poczt. P-69, 10-950 Olsztyn

I. Dane identyfikacyjne kontroli

Numer i tytuł kontroli	P/15/095 – Przymusowe kierowanie osób uzależnionych od alkoholu na leczenie odwykowe.
Jednostka przeprowadzająca kontrolę	Najwyższa Izba Kontroli Delegatura w Olsztynie
Kontroler	Waldemar Żarnoch, starszy inspektor kontroli państwowej, upoważnienie do kontroli nr 97528 z dnia 28 września 2015 r. (dowód: akta kontroli str. 1-2)
Jednostka kontrolowana	Wojewódzki Zespół Lecznictwa Psychiatrycznego w Olsztynie, Aleja Wojska Polskiego 35, 10-228 Olsztyn (zwany dalej: „Szpitalem”).
Kierownik jednostki kontrolowanej	Jan Citko, Dyrektor Wojewódzkiego Zespołu Lecznictwa Psychiatrycznego w Olsztynie.

Ocena ogólna

II. Ocena kontrolowanej działalności

W ocenie Najwyższej Izby Kontroli, w latach 2013-2015 (do 31 sierpnia), Szpital nie w pełni zapewnił warunki do niezwłocznej realizacji postanowień sądu o obowiązku poddania się leczeniu odwykowemu. Średni czas oczekiwania na przyjęcie osób zobowiązanych do poddania się leczeniu wynosił 10 miesięcy, podczas gdy osoby podejmujące leczenie odwykowe dobrowolnie przyjmowane były na bieżąco. Na tak długi czas oczekiwania osób zobowiązanych do poddania się leczeniu przez sąd, wpłynęła przyjęta w Szpitalu praktyka wyznaczania odległych terminów przyjęć tych osób.

III. Opis ustalonego stanu faktycznego

1. Dostępność leczenia dla osób uzależnionych od alkoholu

Opis stanu faktycznego

Szpital świadczył usługi medyczne w zakresie leczenia uzależnienia od alkoholu na dwóch oddziałach, tj. na oddziale leczenia zespołów abstynenckich oraz na oddziale terapii uzależnienia od alkoholu¹. Świadczone je w systemie stacjonarnym i całodobowym, nie prowadzono zaś świadczeń ambulatoryjnych. W ramach oddziału leczenia zespołów abstynenckich wyodrębniono pododdział detoksykacji, natomiast na oddziale terapii - pododdział dzienny terapii z możliwością jej realizacji po uzyskaniu stosownej zgody lekarza. Stosownie do zapisów regulaminu oddziału terapii, od pacjentów wymagana była minimum dwutygodniowa abstynencja, natomiast jej złamanie powodowało rozwiązanie zawartego z pacjentem kontraktu terapeutycznego. Nie dotyczyło to jednak pacjentów zobowiązanych do podjęcia leczenia na mocy postanowień sądowych.

(dowód: akta kontroli str. 3-11)

¹ Leczenie alkoholowych zespołów abstynencyjnych, w tym powikłanych majaczeniem i napadami padaczkowymi, leczenie innych psychoz alkoholowych, zaburzeń świadomości oraz poalkoholowych niepsychotycznych zaburzeń psychicznych, detoksykację i rozpoczęcie terapii pacjentów zobowiązanych do leczenia odwykowego postanowieniami sądu, przeprowadzanie na zlecenie sądów, obserwacji szpitalnej w celu wydania opinii sądowo - psychiatrycznej (w sprawach karnych, jak też w kierunku uzależnienia od alkoholu).

Oddział terapii uzależnienia do alkoholu (zwany dalej: „oddziałem terapii”) - zajmował się realizacją programów psychoterapii uzależnienia od alkoholu, udzielaniem indywidualnych świadczeń zapobiegawczo - leczniczych osobom uzależnionym od alkoholu, prowadzeniem działań konsultacyjno - edukacyjnych dla członków rodzin osób uzależnionych, przygotowaniem pacjentów do kontynuowania terapii w programie ambulatoryjnym, realizowaniem, we współdziałaniu z leczeniem ambulatoryjnym programów terapeutycznych dla osób współuzależnionych.

W okresie objętym kontrolą na oba ww. oddziały Szpitala przyjęto łącznie 5.225 osób, w tym w 2013 r. – 2.034 osoby, w 2014 r. – 1.912 osób oraz do 31 sierpnia 2015 r. – 1.279 osób. Wśród nich, osoby zobowiązane przez sądy do podjęcia leczenia odwykowego, stanowiły odpowiednio:

- na oddziale leczenia alkoholowych zespołów abstynencyjnych – 5,8%, 3,8% i 6% ogółu pacjentów,
- na oddziale terapii uzależnienia od alkoholu – 25,6%, 14,9% i 23,8% ogółu pacjentów oraz na pododdziale dziennym tego oddziału² – 2% i 1,6% ogółu pacjentów.

W każdym z lat okresu 2013-2015 (do 31 sierpnia) oddziały leczenia uzależnień dysponowały łącznie 89 tzw. łózkami rzeczywistymi, w tym 35 na oddziale leczenia alkoholowych zespołów abstynenckich oraz 54 na oddziale terapii.

(dowód: akta kontroli str. 12-13)

W okresie objętym kontrolą, spośród 408 przyjętych do realizacji postanowień sądu, Szpital wyznaczył termin do zgłoszenia się na oddział leczenia 316 osobom, z tego 183 z 2013 r., 129 z 2014 r. i 4 z 2015 r. (31 sierpnia). Do dnia zakończenia kontroli terminu nie wyznaczano łącznie 92 osobom z tej grupy.

(dowód: akta kontroli str. 14-18)

Według stanu na koniec 2013 r. i 2014 r. oraz na dzień 31 sierpnia 2015 r., na przyjęcie do oddziału leczenia uzależnień oczekiwało odpowiednio: 296, 270 osób i 231 osób. Liczba ta obejmowała wyłącznie pacjentów zobowiązanych przez sąd do podjęcia leczenia odwykowego.

(dowód: akta kontroli str. 13)

Badanie czasu oczekiwania pacjentów na przyjęcie do oddziałów leczenia uzależnień, przeprowadzone na podstawie próby 50% pacjentów do tych oddziałów przyjętych w 2014 r.³, wykazało, że ich średni czas oczekiwania wyniósł:

- 4 dni w przypadku pacjentów dobrowolnie zgłaszających się na leczenie (od bez oczekiwania w ogóle do 14 dni),
- 308 dni w przypadku pacjentów zobowiązanych przez sąd do podjęcia leczenia (od 32 dni do 524).

(dowód: akta kontroli str. 19-38)

Analiza liczby pacjentów przyjętych na oddział terapii ogółem i liczby pacjentów przyjętych na podstawie postanowień sądów, wg stanu na dzień: 20 maja i 12 października 2013 r., 8 marca i 15 grudnia 2014 r. oraz 20 stycznia i 31 marca 2015 r.⁴, wykazała że jedynie w dniach: 8 marca 2014 r. (jeden pacjent spośród 42 przyjętych na oddział) i 20 stycznia 2015 r. (19 pacjentów z 46) leczono pacjentów z postanowieniami sądowymi. W pozostałych przypadkach pacjentami były wyłącznie osoby dobrowolnie zgłaszające się na leczenie. W 2014 r. na oddział terapii uzależnienia od alkoholu Szpital przyjął ogółem 515 pacjentów, z czego tylko ok. 15% stanowiły osoby zobowiązane przez sąd do podjęcia leczenia.

(dowód: akta kontroli str. 12, 39-40)

---

² W 2013 r. na pododdział dzienny terapii uzależnienia od alkoholu nie przyjęto osób zobowiązanych sądowo do leczenia odwykowego.

³ czas oczekiwania - od daty wpływu postanowienia sądu do Szpitala lub pisma w sprawie wyznaczenia terminu przyjęcia osoby zobowiązanej, do wyznaczonego przez oddział terminu przyjęcia oraz od daty skierowania do przyjęcia w przypadku osób dobrowolnie zgłaszających się na leczenie.

Badanie na podstawie próby 50% pacjentów przyjętych w 2014 r., tj. 40 pacjentów zobowiązanych do podjęcia leczenia przez sąd i 144 pacjentów dobrowolnie zgłaszających się do oddziałów leczenia uzależnień.

⁴ Dobór losowy dni.

W badanym okresie w Szpitalu przeprowadzone zostały dwie kontrole legalności kierowania i przebywania osób, na które nałożony został obowiązek poddania się leczeniu odwykowemu oraz warunków w jakich te osoby przebywały. W wyniku kontroli przeprowadzonych przez sędziego Sądu Rejonowego w Olsztynie stwierdzono uchybienia w dokumentacji medycznej i zalecono prawidłowe wypełnianie dokumentów przy przyjęciu pacjentów do Szpitala oraz prawidłowe wypełnianie oświadczeń pacjenta w dniu przyjęcia. Dyrektor Szpitala poinformował Sąd o zrealizowaniu zaleceń pokontrolnych.

(dowód: akta kontroli str. 41-52)

Ustalone
nieprawidłowości

Szpital nie wyznaczał na bieżąco terminów przyjęć osób zobowiązanych przez sąd do poddania się leczeniu odwykowemu. W ocenie NIK, przyjęta przez Szpital praktyka informowania sądów o przybliżonym (wskazywanym jako kwartał roku) terminie przyjęcia osób zobowiązanych do poddania się leczeniu, nie sprzyjała efektywnej realizacji postanowień sądu oraz wydłużała czas oczekiwania zobowiązanych osób na przyjęcie do szpitala (średni czas oczekiwania na przyjęcie osób zobowiązanych do leczenia przez sąd wynosił aż 10 miesięcy⁵). Nierzetelności Szpitala w tym zakresie dowodzi niewyznaczenie (do czasu zakończenia kontroli NIK) terminu przyjęcia 92 osób zobowiązanych przez sąd do poddania się leczeniu. Terminu przyjęcia nie wyznaczono, mimo że jedna z tych spraw wpłynęła z sądu jeszcze w 2013 r., 35 w 2014 r., a 56 zgłoszeń z sądów Szpital otrzymał w 2015 r. (do 31 sierpnia). Szpital nie wyznaczał terminów przyjęcia na bieżąco, mimo że występował o to (w 15 z 40 objętych kontrolą sprawach) sąd, który zobowiązał osobę uzależnioną od alkoholu do poddania się leczeniu odwykowemu. W sprawie tej ordynator oddziału terapii wyjaśnił, że niewyznaczanie terminów przyjęcia na bieżąco spowodowane było „zbyt odległą datą przyjęcia” tych osób. W ocenie NIK, wskazana przez ordynatora przyczyna opóźnień nie uzasadnia zwłoki w wyznaczaniu terminów przyjęć do Szpitala. Na przyjęcie do oddziałów leczenia uzależnień oczekiwały bowiem wyłącznie osoby zobowiązane do poddania się leczeniu przez sąd. NIK zwraca uwagę, że niewyznaczanie na bieżąco terminów przyjęć osób zobowiązanych do poddania się leczeniu przez sąd stwarza istotne ryzyko niezrealizowania części postanowień w okresie ich ważności⁶.

W myśl dyspozycji art. 32¹ ustawy o wychowaniu w trzeźwości, podmioty lecznicze są zobowiązane do przyjmowania na leczenie poza kolejnością osoby zobowiązane do leczenia przez sąd, do wykorzystania limitu miejsc stanowiących 20% ogółu miejsc przeznaczonych do leczenia odwykowego. Jak wykazano wyżej w 2014 r. Szpital nie spełnił tego wymogu. Ordynator oddziału terapii wyjaśnił, że nieosiągnięcie tego limitu wynikało stąd, iż w 2014 r. na oddział terapii zgłosiło się mniej osób, niż zostało wezwanych przez Szpital. Wezwano ok. 200 osób, natomiast większość z nich nie zgłosiła się na leczenie. Ordynator wskazał przy tym, że Szpital nie odmówił dotychczas przyjęcia żadnej osoby zobowiązanej sądownie do leczenia uzależnienia od alkoholu, która zgłosiła się na to leczenie.

(dowód: akta kontroli str. 19-39, 53-55)

Ocena cząstkowa

W ocenie NIK, terapia uzależnienia od alkoholu osób zobowiązanych do poddania się leczeniu w Szpitalu, nie była dla nich dostępna w zakresie umożliwiającym bieżącą realizację postanowień sądowych i niezwłoczne podjęcie leczenia.

⁵ Badania kontrolne w tym zakresie przeprowadzono na próbie losowo wybranych 40 (spośród 80) osób zobowiązanych przez sąd do poddania się leczeniu i przyjętych do Szpitala w 2014 r.,

⁶ Obowiązek poddania się leczeniu, w myśl art. 34 ust. 1 ustawy z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi (Dz. U. z 2015 r., poz. 1286, dalej „ustawa o wychowaniu w trzeźwości”), trwa tak długo, jak tego wymaga cel leczenia, nie dłużej jednak niż 2 lata od chwili uprawomocnienia się postanowienia.

2. Realizacja postanowień sądu o zobowiązaniu do poddania się leczeniu odwykowemu

Opis stanu faktycznego

W okresie objętym kontrolą Szpital przyjął do realizacji 408 postanowień sądowych o zobowiązaniu do poddania się leczeniu odwykowemu na oddziale leczenia uzależnień, które z uwzględnieniem lat 2011-2012 wyniosły odpowiednio:

- W 2013 r. było 399 postanowień sądu nakładających na osoby uzależnione od alkoholu obowiązek poddania się leczeniu odwykowemu. Było to postanowień z 2011 r., 124 z 2012 r. oraz 184 postanowienia z 2013 r. W wyznaczonym na 2013 r. terminie do Szpitala zgłosiło się i zostało przyjętych 135 pacjentów, zaś 179 nie zgłosiło się. Na przyjęcie, według stanu na koniec 2013 r., oczekiwało 296 osób.
- W 2014 r. było 388 postanowień sądu nakładających na osoby uzależnione od alkoholu obowiązek poddania się leczeniu odwykowemu. Były to 102 postanowienia z 2012 r., 122 z 2013 r. oraz 164 postanowienia z 2014 r. W terminie wyznaczonym na 2014 r. do Szpitala zgłosiło się i zostało przyjętych 79 pacjentów, a 119 nie zgłosiło się. Na przyjęcie, według stanu na koniec 2014 r., oczekiwało 270 osób.
- W 2015 r. (do 31 sierpnia), było 235 postanowień sądu nakładających na osoby uzależnione od alkoholu obowiązek poddania się leczeniu odwykowemu. Były to 82 postanowienia z 2013 r., 93 z 2014 r. o 60 z 2015 r. W terminie wyznaczonym do 31 sierpnia 2015 r. do Szpitala zgłosiło się i zostało przyjętych 88 pacjentów, a 108 nie zgłosiło się. Na przyjęcie, według stanu na 31 sierpnia 2015 r., oczekiwało 231 osób.

(dowód: akta kontroli str. 12, 14-18, 56)

W okresie objętym kontrolą wykorzystanie łóżek na oddziałach leczenia uzależnień wynosiło od 98% do 100%. Według wyceny podmiotu leczniczego średni dzienny koszt pobytu pacjenta wyniósł w poszczególnych latach odpowiednio: 104,32 zł w 2013 r., 108,12 zł w 2014 r. i 117,92 zł w 2015 r. (do 31 sierpnia). Według wyceny NFZ w ww. okresie koszt ten był niezmienny i wynosił 130 zł.

(dowód: akta kontroli str. 57)

Analiza próby obejmującej zanonimizowaną dokumentację medyczną 40 spośród 79 pacjentów zobowiązanych przez sąd do podjęcia leczenia i przyjętych w 2014 r. na to leczenie wykazała m.in., że:

- Na oddział leczenia uzależnień przyjęto wszystkie osoby, z czego 26 pacjentów na oddział leczenia zespołów abstynenckich (po przeprowadzeniu detoksykacji) oraz 14 pacjentów na oddział terapii. Nie wystąpiły przypadki odmowy przyjęcia osób, które w momencie zgłoszenia się na oddziały były pod wpływem alkoholu. Nie warunkowano przyjęcia pacjenta od wyrażenia przez niego zgody na leczenie, zgodnie z art. 21 ust 2 ustawy o wychowaniu w trzeźwości.
- Spośród 40 przyjętych pacjentów:
  - 19 (48%) doprowadzonych zostało przez Policję. Pozostali zgłosili się samodzielnie. Terapię podstawową podjęli i ukończyli wszyscy pacjenci. Czas pobytu na oddziale tych osób wyniósł od 27 do 45 dni. Pacjenci ci zostali wypisani ze Szpitala w ramach ukończonego programu terapii podstawowej. Jeden z pacjentów ukończył terapię ponadpodstawową trwającą 17 dni. Nie wystąpiły przypadki oddalania się pacjentów z oddziałów. W trakcie jej trwania siedmiu pacjentów złamało abstynencję alkoholową.
  - 32 przyjęto do oddziałów leczenia uzależnień po raz pierwszy. Pozostali (osiem osób, tj. 20%) byli pacjentami oddziału terapii dwukrotnie, przy czym

trzy osoby (7,5%) do podjęcia leczenia zobowiązane zostały przez sąd kolejny raz w ramach tego samego postanowienia i pacjenci ci ukończyli terapię (od 30 do 32 dni). Pozostałe pięć osób dobrowolnie podjęło dodatkową terapię i nie ukończyło jej z powodu złamania abstynencji (trzy osoby), oddalenia się z oddziału bez podania przyczyn (jedna osoba) lub na własną prośbę z powodu uzyskania propozycji pracy (jedna osoba).

- W czterech przypadkach Kurator Zawodowy Rodzinny Sądu Rejonowego wystąpił do Szpitala z prośbą o przyspieszenie wyznaczenia terminu przyjęcia pacjenta na leczenie odwykowe. W dokumentacji medycznej nie odnotowano przypadków współpracy z kuratorami pacjentów zobowiązanych przez sąd do podjęcia leczenia.

(dowód: akta kontroli str. 19-29, 58)

W okresie objętym kontrolą Szpital nie monitorował skuteczności leczenia osób zobowiązanych przez sąd do poddania się leczeniu odwykowemu.

(dowód: akta kontroli str. 59)

Uwagi dotyczące badanej działalności

W latach 2013-2015 (do 31 sierpnia) Szpital każdorazowo informował sądy o podjęciu leczenia przez zobowiązane do tego osoby. Nie informował natomiast o przypadkach, gdy mimo wyznaczonego terminu, osoby takie nie zgłosiły się na leczenie.

Jak wyjaśnił ordynator oddziału terapii, w jego ocenie „*brak poinformowania sądu o niestawieniu się danej osoby był równoznaczny z tym, że dana osoba nie stawiała się w wyznaczonym terminie*”.

Zdaniem NIK, dla zapewnienia sprawnej realizacji postanowień sądu zasadne było wyraźne (jednoznaczne) informowanie sądu o uchyleniu się przez osobę od wykonania decyzji sądu. Informowanie pośrednie (wymagające domniemania) przede wszystkim opóźniało dalsze działania sądów w sprawach takich osób, co z kolei powodowało ryzyko wygaśnięcia postanowień sądów w tych sprawach⁷.

Ocena cząstkowa

W okresie 2013-2015 (do 31 sierpnia) Szpital zapewnił warunki do realizacji postanowień sądu o zobowiązaniu do poddania się leczeniu uzależnienia od alkoholu osobom przyjętym na te leczenie. Zastrzeżenia NIK budzi natomiast brak bezpośredniego informowania przez Szpital sądów o niepodjęciu przez niektóre osoby obowiązku leczenia odwykowego.

IV. Wniosek

Wniosek pokontrolny

Przedstawiając powyższe oceny i uwagi wynikające z ustaleń kontroli, Najwyższa Izba Kontroli, na podstawie art. 53 ust. 1 pkt 5 ustawy z dnia 23 grudnia 1994 r. o Najwyższej Izbie Kontroli⁸, wnosi o wyznaczenie na bieżąco terminów przyjęć osób zobowiązanych przez sąd do poddania się leczeniu odwykowemu.

V. Pozostałe informacje i pouczenia

Wystąpienie pokontrolne zostało sporządzone w dwóch egzemplarzach; jeden dla kierownika jednostki kontrolowanej, drugi do akt kontroli.

Prawo zgłoszenia zastrzeżeń

Zgodnie z art. 54 ustawy o NIK kierownikowi jednostki kontrolowanej przysługuje prawo zgłoszenia na piśmie umotywowanych zastrzeżeń do wystąpienia

⁷ Obowiązek poddania się leczeniu, w myśl art. 34 ust. 1 ustawy o wychowaniu w trzeźwości, trwa tak długo, jak wymaga tego cel leczenia, nie dłużej jednak niż 2 lata od chwili uprawomocnienia się postanowienia.

⁸ Dz. U. z 2015 r., poz. 1096.

pokontrolnego, w terminie 21 dni od dnia jego przekazania. Zastrzeżenia zgłasza się do dyrektora Delegatury NIK w Olsztynie.

Obowiązek
poinformowania
NIK o sposobie
wykorzystania uwag
i wykonania wniosków

Zgodnie z art. 62 ustawy o NIK proszę o poinformowanie Najwyższej Izby Kontroli, w terminie 21 dni od otrzymania wystąpienia pokontrolnego, o sposobie wykonania wniosku pokontrolnego oraz o podjętych działaniach lub przyczynach niepodjęcia tych działań.

W przypadku wniesienia zastrzeżeń do wystąpienia pokontrolnego, termin przedstawienia informacji liczy się od dnia otrzymania uchwały o oddaleniu zastrzeżeń w całości lub zmienionego wystąpienia pokontrolnego.

Olsztyn, dnia   listopada 2015 r.

Najwyższa Izba Kontroli
Delegatura w Olsztynie

Kontroler
Waldemar Żarnoch
st. inspektor kp.

.....
podpis

.....
podpis